

Monarkin i funktion

I en parlamentarisk demokrati är det, såsom Karl Staaff skrev i sin stora bok om folkstyrelsen, i princip klart "att monarkens värv under normala förhållanden icke är eller kan vara annat än formellt och dekorativt". Men att fasthålla och genomgående tillämpa denna princip är inte lätt. Att kungen i Sverige i motsats till flertalet andra monarkier sitter som ordförande i konseljen är väl i detta sammanhang av mindre betydelse; konseljerna är närmast till för beslutens protokollering och är så pass kortvariga som fiktionen om deras konstitutionellt centrala innebörd tillåter. Viktigare är att hos oss en tradition, enligt vilken kungen skall eller i varje fall kan ta befattning med statsärendena genom enskilda föredragningar och andra överläggningar, upprätthållits även under parlamentarismen. På grund av den sociala särställning som monarken har följer härmed gärna ett verkligt inflytande i sekundära frågor en tendens till hänsynstagande eller undfallenhet från ministrarnas och förvaltningsmännens sida. Hur det reella läget gestaltat sig har knappast berörts i memoarer från senare tid, men så mycket har blivit klarlagt att föreställningen om monarkens totala maktlöshet under parlamentarismen inte kan upprätthållas. Med all säkerhet är kungen i regel mera inflytelserik än en president under i övrigt lika författningspolitiska förhållanden; engelska och franska skildringar tyder på att även Georg V gjorde sig mera gällande än Loubet, Fallières och till och med Poincaré. För att inte systemet allvarligt skall rubbas fordras aktsamhet av kontrahenterna och vaksamhet inom opinionen; det är knappt mer än tio år sedan kungliga aktioner av stor räckvidd ägde rum, varvid regeringen stundom begagnade monarken som propäandamedel gentemot folket.

Men även om monarken blott verkar "formellt och dekora-

tiv", har kungadömet, skriver Staaff i praktiken "sina betänkliga sidor". Han nämner det monarkiska statsskickets dyrhet, dess tendens att "uppehålla och stödja" vissa personer och grupper, att kring sig samla en societet och därigenom motverka "den önskvärda utjämningen i yttre mening mellan samhällslagren". Härigenom "framkallas och odlas en servil uppfattning, stridande mot den mänskliga och personliga värdigheten". Man har inte sett några tecken, fortsätter Staaff, till ett reformerat kungadöme, "frigjort från hov och medelstidsaktiga ceremonier".

Nej, något tecken till förändring i den angivna riktningen har inte märkts. Snarare är det väl tvärtom; demokratiseringen av politiken har medfört att ramen för snobberi och servilitet vidgats och att den kungliga jakten efter en på dessa grundvalar stödd popularitet blivit hetsigare. Kritiken mot allt detta har slappats därför att alla partier blivit medansvariga; parlamentarismen har givit kryperiet ett bättre samvete. Man kan inte rimligen betrakta dessa historier blott som ett Skansen av föräldrade larvigheter, eftersom den praktiska betydelsen gång på gång gör sig påmind. Vi ser hur några av landets högsta ämbetsmän begår milt uttryckt ovärdiga handlingar för att försäkra sig om den kungliga nåden, att en stor del av pressen tiger eller förnekar i ödmjukhet och ångslan, att en i statlig regi ordnad insamling ger kungen rätt att ge dusörer åt hjälpsökande inom skilda områden och därigenom tvingar till personliga uppliker. Detta försiggår nära nog utan kritik; det om för några årtionden sedan skulle ha varit fantastiskt har blivit vardagligt, naturligt och respekterat.

Den svenska hovverksamheten lär höra till de mest komplicerade och lyxbetonade i världen. I våra monarkiska grannländer tar man allt detta enklare; det norska kungadömet är i sin frihet från konst och ceremonier kanske världens mest demokratiska. Ett försök att efterlikna denna ordning i stället för att täna med den brittiska praktiken skulle sannolikt i sin mån bidra att vädra ut servilitet och undersåtlighet. En sådan reform kan inte gär-

utsträckning är det här fråga om teater utan åskådare.

En rationalisering och demokratisering av monarkin borde också medföra utrensning av en rad föräldrade vanor, institutioner och bestämmelser: ordförandeskapet i utrikesnämnden, de kungliga engagemang som reklamfigurer i allehanda sammanhang, ordensväsendet, förbudet mot giftermål med enskilda svenska personer, den till män begränsade tronföljden, förbudet mot furstligt innehav av statliga ämbeten. Självvallet borde det finnas lagliga möjligheter att pensionera monarker — såsom skett i Holland — och att hindra personer av kvalificerad olämplighet att bli kungar. Men sannolikt blir ingenting åtgjort förrän frågor av denne art aktualiseras på sådant sätt att en ändring är ofrånkomlig, varmed följer en risk för onödiga konflikter och krisbetonade lösningar.

Viktigast är emellertid att de personer och grupper som närmast är engagerade verkar i riktning mot minskad i stället för ökad konventionalism och narraktighet. För närvarande är pryderiet kring dessa ting så stort att slentrian och fördomning premieras. Vi har kommit långt från den av Staaff i slutet av kapitlet om republikfrågan uttalade förhoppningen: "Har den allmänna åskådningen i ett land kommit till klarhet därom, att monarkens värv under normala förhållanden icke är eller kan vara annat än formellt och dekorativt, att emellertid även de rent formella och dekorativa uppgifterna lika gott kunna skötas utan ett kungadöme, samt att detta kungadöme i varje fall har sina befäkliga sidor, då torde det väl kunna hända, att ett sådant land utan några brytningar alls i allra största lugn kunde övergå till republik."